

Відгук
офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Артюшиної Марини Віталіївни
на дисертаційне дослідження Левчук Наталії Петрівни
«Розвиток економічної компетентності офіцерів-магістрантів
Державної прикордонної служби України»,
представленої на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

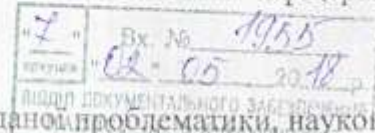
На сучасному етапі розбудови українського суспільства актуалізується проблема підвищення якості освітніх послуг, забезпечення їхньої відповідності суспільним потребам. Це знайшло своє відображення, як у нових Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), так і в підзаконних нормативно-правових актах, в яких особливо наголошується на необхідності якісної підготовки майбутніх фахівців до здійснення управлінської діяльності, здатних вирішувати завдання різного рівня складності в умовах сучасного стану і перспектив розвитку українського суспільства. Серед таких завдань важливими є питання фінансово-економічного забезпечення діяльності, зокрема у сфері безпеки державного кордону.

Побудова ефективної системи охорони та захисту державного кордону України потребує запровадження сучасних підходів до логістики та ефективного управління матеріальними ресурсами, удосконалення механізмів раціоналізації фінансових витрат на утримання органів Державної прикордонної служби України, ведення бухгалтерського обліку та забезпечення достовірності фінансової й бюджетної звітності. У зв'язку з цим виникає актуальна потреба у розвитку економічної компетентності майбутніх офіцерів.

У науковому плані перспективним сьогодні є обґрунтування змісту і технологій професійної підготовки на основі компетентнісного підходу. Проте, проблема розвитку економічної компетентності в системі професійної підготовки військових фахівців досі не отримала достатнього наукового дослідження. У зв'язку з цим слід визнати актуальність та перспективність обраної Левчук Н.П. тематики дисертаційного дослідження «Розвиток економічної компетентності офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України».

Наукова новизна результатів дослідження.

Враховуючи недостатність наукових досліджень з даної проблематики, наукові результати даної дисертаційної праці є новими для педагогічної науки і практики

професійної підготовки. Дисертанткою науково обґрунтовано педагогічні умови розвитку економічної компетентності офіцерів-магістрантів ДПСУ в процесі професійної підготовки; розроблено структурно-функціональну модель розвитку економічної компетентності офіцерів-магістрантів ДПСУ, визначено зміст критеріїв та показників, що дозволяють діагностувати рівень розвиненості економічної компетентності офіцерів-магістрантів ДПСУ в процесі професійної підготовки; уточнено сутність, зміст і структуру економічної компетентності офіцерів управління органами охорони державного кордону, а також форми й методи її розвитку в процесі професійної підготовки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційне дослідження Н. П. Левчук вирізняється ґрунтовністю наукових положень, висновків та рекомендацій. Автор чітко і виважено пояснює актуальність теми дослідження, керуючись здійсненим аналізом широкого кола наукової літератури та дослідженням практики професійної діяльності офіцерів-управлінців Державної прикордонної безпеки України. Здійснено глибокий аналіз наукових джерел та обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження. Спостерігається вдале і коректне використання дослідницьких методів, у тому числі методів математичної статистики для обґрунтування достовірності отриманих результатів.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Змістовно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел.

Обґрунтування актуальності теми та результати опрацювання наукових джерел дозволили дисертанту сформулювати мету дослідження, яка полягає у встановленні та обґрунтуванні педагогічних умов, за яких розвиток економічної компетентності в професійній підготовці офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України буде результативним. З метою досягнення поставленої мети автором визначено чотири завдання, для вирішення яких використовується комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження. Загалом, подання наукового апарату дисертації свідчить про високий рівень теоретичної підготовки Н. П. Левчук з питань методики проведення наукових досліджень.

У першому розділі дисертації «**Теоретичні основи розвитку економічної компетентності офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України**» здійснено теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми розвитку

економічної компетентності, уточнено сутність, зміст і структуру економічної компетентності офіцерів управління органами охорони державного кордону.

Дисертантка здійснила детальний аналіз нормативно-правових документів, наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань запровадження компетентнісного підходу у вищу освіту, визначення сутності та структури економічної компетентності, наукових досліджень з питань удосконалення професійної підготовки офіцерів-прикордонників під час навчання у магістратурі і формування їхньої готовності до майбутньої професійної діяльності. Результати аналізу дозволили виокремити у структурі економічної компетентності офіцерів-прикордонників мотиваційний, когнітивний, операційний та особистісний компоненти. Слід позитивно відмітити те, що автор не тільки виділяє зазначені компоненти, а й показує їх взаємозв'язок, який надалі враховано при моделюванні процесу розвитку досліджуваної компетентності. При цьому особливо підтримуємо думку автора щодо важливості виділення мотиваційного та особистісного компонентів економічної компетентності, особливо, економічного мислення, дуже важливого в сучасних умовах для керівників сфери охорони та захисту державного кордону України для ефективного управління матеріальними ресурсами і раціоналізації фінансових витрат.

У другому розділі дисертаційної праці **«Обґрунтування педагогічних умов і структурно-функціональної моделі розвитку економічної компетентності офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України»** Левчук Н.В. було визначено діагностичний інструментарій оцінювання розвиненості економічної компетентності, обґрунтовано педагогічні умови та структурно-функціональну модель її розвитку в офіцерів-магістрантів ДПСУ.

Аналіз описаного у науковій літературі досвіду використання сучасного діагностичного інструментарію для оцінки розвиненості професійних компетентностей у фахівців різних галузей дозволив дослідниці виокремити критерії, показники та рівні розвитку економічної компетентності. Імпонує чіткість і структурованість в обґрунтуванні діагностичного апарату дослідження.

Визначений діагностичний інструментарій надав змогу надалі провести оцінювання досліджуваної якості в офіцерів-випускників факультету підготовки керівних кадрів та офіцерів керівної ланки Державної прикордонної служби України під час проходження ними курсів підвищення кваліфікації на базі Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Відмітимо комплексність використаних методів діагностики економічної компетентності: поєднання традиційного анкетного опитування зі

стандартизованими тестовими процедурами, інтерв'ю, спостереженнями, бесідами, аналізом нормативної документації та іншими методами, використання зовнішнього і внутрішнього, поточного та підсумкового контролю. Дисертантом було також досліджено стан професійної підготовки офіцерів-магістрантів в Національній академії Державної прикордонної служби України шляхом аналізу змісту навчальних програм, спостереження й аналізу навчальних занять (теоретичних й практичних), анкетування офіцерів-магістрантів, офіцерів керівної ланки Державної прикордонної служби України.

Вважаємо, що отримані результати констатувального етапу експерименту переконливо довели необхідність підвищення рівня розвиненості економічної компетентності в офіцерів-випускників, а також виявлення та обґрунтування педагогічних умов, розробки та запровадження структурно-функціональної моделі розвитку економічної компетентності офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України.

При визначенні педагогічних умов розвитку економічних компетентності офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України Левчук Н.П. відштовхувалась не тільки від детального аналізу значної кількості наукових джерел, а також використала експертну оцінку, що дозволило виокремити оптимальний та ґрунтовний перелік таких педагогічних умов.

Особливо підтримуємо ідею дисертантки щодо реалізації міждисциплінарного підходу до формування в офіцерів-магістрантів навичок здійснення фінансово-економічної діяльності, оскільки він сприяє комплексному формуванню економічної компетентності, дозволяє збільшити обсяг годин на вивчення єдиної інтегрованої дисципліни та за рахунок цього реалізувати сучасні інноваційні та інформаційні технології навчання.

Упровадження у навчальний процес виокремлених педагогічних умов обумовило необхідність чіткої організації освітнього процесу. З цією метою Н.П. Левчук розробила структурно-функціональну модель розвитку економічної компетентності офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України, що складається цільового, змістового, процесуального та контрольного-оціночного блоків.

У третьому розділі дисертації «**Експериментальна перевірка педагогічних умов розвитку економічної компетентності офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України**» автором розкрито організацію та методiku проведення формувального етапу педагогічного експерименту, здійснено аналіз його результатів.

Слід позитивно відмітити здійснене автором обґрунтування вибірки дослідження та доцільне використання процедур статистичної перевірки достовірності отриманих результатів.

Одержані результати експериментального дослідження та їхній аналіз дозволили дисертанту констатувати, що розроблена структурно-функціональна модель та обґрунтовані педагогічні умови обумовлюють позитивну динаміку підвищення рівня розвиненості економічної компетентності офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України.

У висновках дисертації Н. П. Левчук чітко розкриває результати вирішення усіх попередньо поставлених завдань дослідження.

Заслуговує на увагу широка джерельна база дослідження. Дисертантом опрацьовано 190 наукових джерел, із них 15 - англійськомовні.

У додатках до дисертації наведені використані діагностичні матеріали для проведення опитування офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України, витяги із робочих програм навчальних дисциплін, дидактичні матеріали, подані акти про реалізацію результатів дослідження, перелік публікацій здобувача.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

Найбільш суттєвими є наукові результати, що полягають у встановленні і обґрунтуванні педагогічних умов та розробленні структурно-функціональної моделі розвитку економічної компетентності офіцерів-магістрантів ДПСУ, основними складниками якої є цільовий, змістовий, процесуальний, контрольно-оціночний блоки. Зазначені результати одержані вперше, що підкреслює їхню наукову новизну. Достовірність наукових результатів дослідження забезпечується методологічним обґрунтуванням вихідних положень, комплексним застосуванням методів науково-педагогічного дослідження, аналізом експериментальних даних, які засвідчують позитивні зміни у розвитку економічної компетентності.

Одержані результати мають практичне значення, оскільки дають можливість на якісно новому рівні вирішувати питання професійної підготовки майбутніх офіцерів управління органами охорони державних кордонів, зокрема розроблено навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Фінансово-економічна діяльність в ДПСУ» (робоча програма; конспекти лекцій; методичні рекомендації для проведення семінарських занять, тренінгів, рольових ігор; методичні матеріали для індивідуальної та самостійної роботи слухачів; матеріали поточного та підсумкового контролю) для підготовки офіцерів-магістрантів ДПСУ. Матеріали дослідження також можуть бути використані в освітньому процесі ВНЗ Збройних

сил України, Міністерства внутрішніх справ України, інших військових формувань і правоохоронних органів з метою оптимізації структури та змісту професійної підготовки офіцерів-магістрантів у сфері військового управління, а також на курсах перепідготовки та підвищення кваліфікації офіцерських кадрів.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні результати дослідження репрезентовано у достатній кількості наукових видань: 15 наукових публікаціях, із них 1 навчальний посібник, 3 наукові статті – у фахових виданнях України в галузі педагогіки, 2 статті – у виданнях, включених до наукометричних баз даних, 9 публікацій – у матеріалах наукових конференцій.

Відповідність автореферату основним положенням дисертації

Автореферат відображає зміст і структуру дисертації, дає чітке уявлення про особливості проведеного дослідження та його результати. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення.

Дисертаційне дослідження проведено на належному науково-методичному рівні, однак не позбавлене окремих недоліків, побажань і певних дискусійних моментів:

1. Підрозділ 2.1 бажано було б присвятити висвітленню цілісної програми та опису методики проведеного дослідження, а не лише визначенню критеріїв, показників та рівнів розвитку економічної компетентності офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України.

2. При здійсненні діагностики стану розвиненості економічної компетентності слухачів факультету підготовки керівних кадрів та його випускників до трьох років випуску було б доцільно включити до експертної групи також фахівців фінансово-економічних служб в органах ДПСУ.

3. У структурно-функціональній моделі розвитку економічної компетентності офіцерів-магістрантів ДПСУ доцільніше було б пов'язати виділені педагогічні умови з всіма компонентами моделі, а не лише з процесуальним блоком; у змістовому компоненті – бажано було б навести дисципліну «Фінансово-економічна діяльність в ДПСУ», яка забезпечує комплексне формування економічної компетентності офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України

4. У підрозділі 3.1. бажано було б детальніше описати використану автором процедуру квотної вибірки для визначення вибіркової сукупності учасників педагогічного експерименту.

5. При викладенні результатів формувального експерименту дослідниця використовує показник f (с. 170), не пояснюючи, що саме він позначає. Якщо це критерій Фішера, то бажано було б вказати на це, а також відмітити використання цього критерію при описі методів математичної статистики у вступі.

6. Формулювання загальних висновків рекомендувалося б робити не як констатацію отриманих результатів, а більше акцентувати увагу на вирішенні поставлених завдань. Наприклад, висновок 3 у формулюванні автора: «Педагогічними умовами розвитку економічної компетентності офіцерів-магістрантів ДПСУ в процесі професійної підготовки с...» можна було б сформулювати таким чином: «У процесі дослідження було встановлено, що для формування економічної компетентності офіцерів-магістрантів ДПСУ мають бути створені такі педагогічні умови:...».

Проте, означені зауваження та побажання не є принциповими та ні в якому разі не знижують і не впливають на позитивну оцінку даного дослідження.

Загальна оцінка дисертації, висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам та можливість присудження наукового ступеню.

Дисертаційна робота Левчук Наталії Петрівни за темою «Розвиток економічної компетентності офіцерів-магістрантів Державної прикордонної служби України» є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності є суттєвими для розвитку теорії і методики професійної освіти.

Усе це дає підстави зробити висновок про те, що представлене дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.13 р. № 567, а її автор – Левчук Наталія Петрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент -

В.о. завідувача кафедри педагогіки та психології
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
доктор педагогічних наук, професор

М. В. Артюшина

Підпис Артюшиної М.В.
засвідчує
зас. на 13.00.04 р. В. В. Артюшино